

Bc. Jakub Šenovský: *Husitská oikonomie*. FHS UK, Praha 2011, 88 s.

Předložená diplomní práce do značné míry „klame svým názvem“, jemuž naneštěstí chybí jakýkoli vysvětlující podtitul. Jejím předmětem není husitské hnutí a jeho ekonomické aspekty, ať už v jakkoli širokém vymezení tohoto termínu, nýbrž náboženské a církevně-správní fungování dvou vybraných náboženských obcí současné Církve československé husitské. Nehledě k tomu, že o daném náboženském společenství se v běžném úsu hovoří jako o „husitech“, v případě společenskovědní práce bych se přimlouval za přesnější vymezení. Podobně by bylo vhodnější hovořit o „náboženských obcích“ CČSH, nikoli o „sborech“ (např. s. 5), vzdát se nepřesného termínu „oikonomie“ a neredukovat zájem Iannaconovy „ekonomie náboženství“ na pouhá „čísla“ (s. 6). Terminologické nedostatky jsou přitom znakem problematičnosti práce, zejména v oblasti církevní historie (k tomu níže) a slabého teoretického ukotvení, které vychází prakticky jen z Iannacona a několika obecných filosofických a sociálněvědních děl. Přístup, který by byl akceptovatelný na úrovni bakalářské práce, se v případě práce diplomní nutně jeví jako nedostatečný. A to přesto, že jádrem Šenovského práce je důkladně a dobře provedený vlastní výzkum.

Výzkum formou zúčastněného pozorování, doplněného o interview s hlavními aktéry, byl proveden ve dvou rozdílných náboženských obcích CČSH (Praha-Vinohrady a Zlín). Jeho snahou přitom nebylo podat vyčerpávající obraz celé církve, ale právě jen ukázat možné varianty fungování, což je plně akceptovatelné. Přesto mám určité výhrady k volbě případů, neboť v jednom případě jde o náboženskou obec bez duchovního, což v rámci CČSH podstatně redukuje její aktivity, a její výběr byl nadto přímo navržen duchovním druhého společenství (s. 10). Volba interpretativní antropologie jakožto klíčové badatelské perspektivy (s. 13-16) je naproti tomu plně náležitá, i když v práci po pravdě řečeno interpretace spíše chybějí a namnoze se omezují na pouhý popis.

Vůbec nejslabší částí je nicméně kontextualizační výklad o historii a ideovém profilu celého náboženského společenství (s. 18-30). Uvedu-li jen nejproblematictější pasáže, asi ne všichni by se shodli na tom, že vznikem CČS(H) „vyvrcholilo“ reformní úsilí (části) římskokatolického kléru (s. 18), že katolický modernismus byl „celosvětovým“ hnutím a v české společnosti navazoval na reformistické snahy revolučních let 1848-49 (s. 19), „značná část“ Jednoty katolického duchovenstva zvolila i přes papežův výslovný zákaz cestu činu a již od počátku ji přitom vedl Karel Farský (s. 20), nebo že hlasování o vzniku CČS(H) bylo schváleno „velkou většinou“ (s. 21). Bezproblémové není ani podání pozdějších dějin CČS(H), neboť zcela pomíjí třeba válečné inklinace některých jejích duchovních k tzv. Německým křesťanům (místo toho tvrdí, že církev byla „na jedné lodi“ s římskokatolickou církví; s. 21) a značně zmírňuje míru její spolupráce s komunistickým režimem (s. 23-24). Nelze přijmout ani tvrzení, že členská základna v průběhu padesátých let „neustále ... narůstala“, je-li jeho jediným důkazem sčítání lidu z roku 1950 (s. 24)! Tato tvrzení, z nichž některá jsou vyloženě nesprávná a jiná „jen“ zavádějící, přitom pramení ze skutečnosti, že autor využil jediný (!) informační zdroj – sebezprezentaci CČSH u příležitosti devadesátého výročí založení této církve. Nehledě k tomu, že jde spíše o „propagační“, než historicky plně relevantní publikaci, na tlak ze strany církve, aby podání bylo co možná „bezkonfliktní“, si autorovi tohoto posudku stěžovali hned dva autoři zastoupení v tomto sborníku.

Také následující výklad o ideovém profilu CČSH je příliš zjednodušující, až zkratkovitý (z historických záležitostí zcela pomíjí kupř. počáteční pravoslavné inklinace a postupné opouštění ideologie svobodného křesťanství, ze současnosti pnutí mezi „katolickým“ a „protestantským“ křídlem uvnitř církve) a autor příliš rychle přechází k pouhému popisu její organizační struktury. Jako důvody úpadku, k němuž došlo v období vlády komunistického

režimu a později, uvádí vyčpělost nacionální myšlenky a „svobodu“, již CČSH dává svým věřícím (s. 29), což je jistě náležité, avšak neúplné. Na relativním úpadku CČS(H) se podílely přinejmenším ještě teologické důvody, obecný úpadek modernistického narativu, a ze sociálních hledisek také fungování této církve za minulého režimu a nedostatečná socializace členů i neschopnost „vystoupit zpoza kostelních dveří“. Poslední skutečnosti přitom i za pomoci kvantitativních metod analyzovala Dana Hamplová, jejíž díla v použité literatuře postrádám – stejně jako další publikace věnované sociologii české religiozity, případně i sociologii náboženství obecně. Jejich absencí lze ostatně vysvětlit i banální chyby, např. když autor nerozlišuje mezi procenty a procentními body (pozn. 56 na s. 28).

Výsledky vlastního výzkumu autor shrnul do čtvrté a páté kapitoly, v nichž popisuje klíčové body provozu obou náboženských obcí a ve zvláštním výkladu také jeho ekonomické zajištění, resp. nakládání s církevními příjmy a jměním (s. 31-82). Jak už bylo řečeno, samotný výzkum pokládám za náležitě provedený a zdařilý. Nedostatkem je jen to, že získané poznatky nebyly hlouběji interpretovány. Například pasáž „vystoupení z obřadu“ přímo „volá“ po uplatnění turnerovské perspektivy, vnitroskupinový konflikt v pasáži „Zlínský sbor“ je velmi slabě popsán a s výjimkou „běžné mezilidské diskuse“ není interpretován vůbec, stejně jako chybí analýza církevní „vstřícnosti vůči hledajícím“ (s. 52). Zařadil-li autor do své práce rozbor kázání (s. 66-67), což je náležité, neměl zůstat jen u dvou a při jejich rozboru sotva vystačí s tvrzením, že „jsou odvozena z jistých evangelijních situací“ a vedou k tomu, že „tento ideál správy je skutečně formulován podle evangelijní skutečnosti“ (s. 68). Nedovedu si totiž představit, že by tomu v kterékoli křesťanské církvi mělo být jinak! Tím ale není vůbec řečeno, že „všechna důležitá rozhodnutí jsou dělána z pozice víry“ (s. 70), a pokud se to tvrdí, mělo by to být doloženo (viz níže). Charakteristickým příkladem je ostatně další neinterpretovaná skutečnost: „přispívání“ na sbírky z fondů náboženské obce „aby se nezahabili“, či jako „forma sebe prezentace“ (s. 76), teprve poté, „co už ... měly ‚střechu nad hlavou‘“ (s. 78), není ani příliš biblické, natož motivované pouhou „pozicí víry“! Naproti tomu výklad o čekání na duchovního jako podobenství o hřivnách (s. 59) mi přijde přeinterpretovaný, zvláště když nemá žádnou oporu v prezentovaném materiálu.

Tyto výhrady neznamenají, že by v předložené práci úplně chyběla interpretační rovina, nebo interpretace byly zcela chybné. Popis a rozbor církevní správy a vztahů mezi jejími jednotlivými „patry“ (souhrnně s. 65), nebo fenomén individuálního „vykupování se“ z církevní aktivity (s. 81), příp. i další, jsou po mém soudu dovedeny do patřičné hloubky, i když autor ani zde ke škodě věci nevyužil existující sekundární literaturu. Stejně tak hodnotím závěrečná shrnující tvrzení o „vlažnosti“ a „zaběhlosti“ církevního provozu (s. 83). Naneštěstí však jde spíše jen o výjimky: předložená práce jako celek zůstává v rovině popisu viděného či jinak zjištěného a nesnaží se o sociálněvědní interpretaci, aniž by podávala interpretaci aktérských interpretací. Z tohoto schématu autor výrazněji vystoupil jen v jediném případě, kde je však jeho výklad přinejmenším hodně problematický. Hned v úvodu tvrdí, že „díky tomu, že jde o náboženské společenství, tak veškeré rozhodnutí skutečně pochází z určitého pojetí ‚mravnosti‘“ (s. 9), tento důkaz kruhem se pak opakuje v celé práci (např. s. 54, 82) a ústí do interpretačně plochého závěru, že víra („husitská oikonomie“) se projevuje ve snaze „pěstovat a ‚kultivovat‘ prostředí sboru, aby bylo živoucí, přátelské a milé, tedy křesťanský řečeno, aby to bylo ‚prostředí lásky‘“ (s. 84). Dané tvrzení by jistě v takovéto obecnosti šlo použít pro naprostou většinu křesťanských církví, takže vůbec nevystihuje specifika dvou zkoumaných sborů CČS(H). Autor se nadto vůbec nepokusil jít „za“ aktérské sebe prezentace a ukázat, do jaké míry je teologie a církevní provoz ovlivněn také sociálními, případně i personálními důvody, obecnými i těmi, již jsou charakteristické právě pro tato dvě společenství.

Předložená diplomní práce *Husitská oikonomie* je založena na dlouhodobém, dobře provedeném, avšak jen nedostatečně analyzovaném a spoře interpretovaném zúčastněném pozorování. Důvodem, který se projevuje také v problematických prolegomenálních pasážích práce, je především nedostatečná a namnoze špatně volená sekundární literatura, o kterou by se autor mohl opřít, a to jak v obecné teoretické a metodické rovině sociologie a antropologie náboženství, tak v rovině kontextu historického a teologického vývoje CČS(H) a současného stavu religiozity v české společnosti. Výsledkem jsou nicneříkající nebo v některých případech po mém soudu i vyloženě nesprávné závěry. Práci proto sice **doporučuji k obhajobě**, nicméně hodnotím jako **velmi dobrou**.

V Praze dne 10. srpna 2011

Doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.